

**ואמר רב נחמן: ותלמיד חכם — אינו צריך שאלה!**

י-ב בברייתא להלן, העוסקת במי שנדר בתורה, נחלקו רבותינו האם היא מדברת בנדר, או בשבועה.

המחלוקת ביניהם היא עקרונית, האם ניתן להתפיס נדר של אדם בנדר ובאיסור או בקרבנות האמורים בתורה, או שמא לא תיתכן התפסה אלא בדברים שנעשו, ולא בדברים הכתובים בתורה.

הראשונים [הריטב"א והר"ן] הסוברים שלא ניתן להתפיס נדר במה שכתוב בתורה, מעמידים את הברייתא בשבועה, שמאמת האדם את דבריו בכך שהוא נשבע בתורה.<sup>(1)</sup>

הביאור בברייתא להלן, נכתב על פי הר"ן והרא"ש, המעמידים אותה בנשבע ולא במתפיס בנדר.

ונאמרו בברייתא שלשה דברים, ברישא, במציעתא, ובסיפא.

### תניא:

א. רישא:

הנודר ב"תורה", שהיה ספר תורה לפניו, ואמר "בזו התורה שאעשה, או שלא אעשה, דבר פלוני" — לא אמר כלום, כיון שהוא נשבע בגוילין.

ב. מציעתא:

אך אם נדר במה שכתוב בה — דבריו קיימין, כיון שהוא נשבע בשם ה' שבתורה.<sup>(2)</sup>

ג. סיפא:

ואם אמר "בה ובמה שכתוב בה" — דבריו קיימין, והרי זאת שבועה.

ודנה הגמרא בלשון הברייתא:

קתני במציעתא "במה שכתוב בה" — דבריו קיימין".

ואם כן, מדוע הוסיף התנא לומר בסיפא "בה, ובמה שכתוב בה"?

וכי צריך למימר שאם אמר זאת דבריו קיימים?

**אמר רב נחמן: לא קשיא.**

כך היא משמעות הברייתא:

הרישא של הברייתא והמציעתא מדברות במי שנקט ספר תורה בידו.

ולכן ברישא שהוא נשבע בה, אין דבריו קיימים היות והוא נשבע בגוילים.

ובמציעתא, שהוא נשבע במה שכתוב בה, דבריו קיימים, מפני שנשבע, בעודו מחזיק בה בידו, בשם ה' הכתוב בה.

1. אך הר"ן כתב שהבבלי מעמיד זאת בשבועה והירושלמי מעמיד בנדר, אך גם לבבלי הוא הדין בנדר.

2. ולפי הראשונים המעמידים את הברייתא במתפיס בנדר, הרי זה נדר היות וכתובים בתורה קרבנות, והוא מתפיס בהם נדרו. ירושלמי, פרק א הלכה ג, הביאוהו הרמב"ן

ואיבעית אימא, נעמיד את הברייתא באופן אחד, ולא בשני אופנים חלוקים כמו שהעמדנו בתירוץ הקודם, אלא בכל שלשת המקרים מדובר בכגון דמחתא שמונחת התורה על ארעא.

והא קא משמע לן התנא במציעתא, דאף על גב דמחתא שמונחת התורה על ארעא, והיה אז מקום לומר שנשבע בגוילין שבה, בכל זאת, כיון דאמר "במה שכתוב בה" — מהני, כיון שכוונתו להשבע בשם ה' שבתורה.

והסיפא היא מיותרת, כי באומרו "בה ובמה שכתוב בה", פשוט הוא שאין כוונתו להשבע רק בגוילים אלא גם בשמות הקודש שבתורה.

ובא היתור של הסיפא לגלות שהברייתא מדברת באופן הזה, שאינו מחזיק את ספר התורה בידו אלא הוא מונח לפניו, ובכל זאת מחדשת המציעתא שאם אומר שהוא נשבע "במה שכתוב בה", אין כוונתו על הגוילים אלא על השמות הקדושים שבתורה.

ודברי הברייתא — בנוסח של "זו, ואין צריך לומר זו", קתני.

כי הרי אחרי שמגלה הסיפא על המציעתא שמדובר באופן שספר התורה אינו בידו אלא מונח לפניו, אין כל חידוש בדברי הסיפא עצמה.

ואילו בסיפא, מדובר שאינו מחזיק את ספר התורה, אלא הוא מונח לפניו. ואז, אם יאמר רק "במה שכתוב בה" כוונתו היא לגוילים שספר התורה כתוב בהן.

ולכן רק אם יאמר "בה ובמה שכתוב בה", תהיה משמעות דבריו שהוא נשבע בשם ה' הכתוב בה.

וכך חילק רב נחמן:

הא, הסיפא שהוא אומר "בה ובמה שכתוב בה", מדובר בה בכגון דמחתא אורייתא אארעא, שמונחת התורה על הקרקע, וכפי שהתבאר.

ואילו הא שאמרה הברייתא ברישא "הנודר בתורה", ובמציעתא "הנודר במה שכתוב בה" — מדובר בכגון דנקיט לה לתורה בידיה.

ומבאר רב נחמן את חילוקו —

אם הוא נודר כאשר ספר התורה מחתא על ארעא — דעתיה אגוילי, דעתו להשבע בגוילים, ואין ממש בשבועתו. ולכן, רק אם אמר את הנוסח "בה ובמה שכתוב בה" הרי הוא מתכוון להשבע בשם ה' הכתוב בתורה.

אך אם בשעה שנודר הוא נקיט לה לתורה בידיה, ואמר שנשבע בתורה — דעתיה על האזכרות שבה.

והרשב"א.

ויש מפרשים שבתורה נאמר נדר ואיסור, ובהם הוא מתפיס. רמב"ם ושולחן ערוך.

ואילו הראב"ד סבור, שהוא מתפיס בשמות הקודש שבתורה, שקדושתן היא מכח כתיבתו

וכוונתו של האדם.

והרשב"א והמאירי ביארו שכל ספר התורה נחשב דבר הנודר כיון שקדושתו היא מכח כוונת הכתיבה של האדם לכתוב אותו לשם קדושת ספר תורה.

וסיפא, הא קא משמע לן: כיון דנקיט לה לתורה בידיה, הרי אף על גב דלא אמר אלא "בה" — כמאן דאמר "במה שכתוב בה", דמי. כי בהחזקתו את ספר התורה בידו הוא מתכוון להשבע במה שאמור בו, ולא בגווילים.

### מתניתין:

האומר: "קונם שאני ישן", או שאמר: "קונם שאני מדבר", או "שאני מחלד", ובגמרא יתבאר כיצד היה לשונו. (3)

וכן האומר לאשתו: קונם שאני משמשך —

הרי זה — כל אחד ואחד מאלו — ב"לא יחל דברו". (4)

ואי בעית אימא, אפשר להעמיד את הברייתא באופן אחר:

הרישא והמציעתא מדברים כאשר ספר התורה מונח לפניו, ולכן כשהוא אומר "בתורה" הוא מתכוון להשבע בגווילים, וכשאומר "במה שכתוב בה" הוא נשבע בשמות הקדושים שבה.

ואילו הסיפא מדברת כאשר הוא מחזיק את ספר התורה בידו, וכמו שהעמידה רב נחמן בתירוץ הראשון. אלא, שאין לגרוס בסיפא שהוא נשבע "בה ובמה שכתוב בה", כי דבר פשוט הוא, ונכלל בדברי המציעתא.

אלא, יש לגרוס בסיפא [שכאמור, העמדונה עתה שהיא מדברת בכגון שהוא מחזיק בידו את התורה], שנשבע "בה" בלבד!

[הגירסא להלן היא לפי גירסת הר"ן!]

3. בגמרא מתבארים שני אופנים בכיאר המשנה:

האחד: שאמר "קונם עיני בשינה", אבל אם אמר בלשון השנוי במשנה, אין הנדרים חלים כיון שהדיר עצמו בדבר שאין בו ממש, ובגמרא יתבאר מאי קא משמע לן משנתנו.

השני: אכן אמר כלשון השנוי במשנה "קונם שאני ישן", שפירוש לשונו הוא: "מה שאני ישן יהא עלי קונם", ואף שנדר בדבר שאין בו ממש הוא, בכל זאת מדרבנן חלים הנדרים אף על דבר שאין בו ממש.

וכתב הר"ן: ככולהו גרסינן "שאני ישן" בלא יו"ד, ובשבעות [כלומר: במשנה השנויה לקמן טו ב בענין שבועות] גרסינן: "שאני ישן" ביו"ד, דמשום דבנדרים מתפיס חפצא אנפשיה תני להו בלשון "שאני", כלומר: "מה שאני", ומשום דבשבועות אסר אנפשיה תני להו בלשון

"שאני" ביו"ד.

ופירושו של הר"ן הוא בהכרח לפי הסובר שהמשנה כפשוטה ואמר בלשון הזה שעובר מדרבנן על כל יחל ואף שאין בו ממש; ואם כן למדנו מדבריו, שאם יאמר "קונם שאני ישן" לא יהיה בו איסור אפילו מדרבנן.

וטעמו, משום שלא אסרו חכמים אלא אם הוא בדרך "מתפיס חפצא אנפשיה", שאסר את השינה עליו. אבל אם אסר את עצמו מלישון, הרי אפילו מדרבנן אין ממש בנדרו, וכן נראה גם מדברי המאירי בפירוש המשנה; וכעין זה כתב ב"חזון איש" סימן קלו לדרך ה"סקי"א, בדעת הרא"ש בשבועות.

4. אף שלשון הפסוק ולשון המשניות הוא "לא יחל דברו", בכל זאת הגמרא משתמשת בלשון "בל יחל".

גמרא:

באומר: "קונם עיני בשינה למחר, אם אישן היום".

אתמר:

שישן היום, ואין חוששים שמא יישן למחר.

מי שאמר "קונם עיני בשינה היום, אם אישן למחר".

והטעם: **כי לא מזדחיר איניש בתנאה** [רק 10-א בתנאי אין אדם נזהר], כלומר: אין אדם נזהר מלעבור על התנאי שנדרו על אתמול תלוי בו, ואף שאם יעבור נמצא שעבר למפרע על הנדר, ולכן חששו חכמים שמא יעבור על התנאי, ונמצא עובר למפרע.

אמר רב יהודה אמר רב: **אל יישן היום מדרבנן, שמא יישן למחר ונמצא שהתקיים תנאו, והיה אסור למפרע בשינה היום.**

**אבל באיסורא מזדחיר**, בגוף האיסור שאסר על עצמו בנדר, הרי הוא נזהר, והיותו והשינה למחר היא גוף האיסור, לכן אין לחוש שמא יישן למחר.<sup>(1)</sup>

**ורב נחמן אמר: יישן היום אם ירצה, ולא חיישינן שמא יישן למחר ונמצא שעבר למפרע על "בל יחל" בשינתו היום.**<sup>(5)</sup>

ומודה רב יהודה:

ולפי זה האומר: קונם עיני בשינה סתם אם אישן למחר, הרי מתפרשים דבריו שיהיה אסור בשינה "לכשיישן" מחר, היותו והאיסור נמשך אף לאחר עבירת התנאי, שהרי אסר את עצמו לעולם, ולא שייכת באופן זה המחלוקת כלל; ולכן צריך לומר שאמר "קונם עיני בשינה היום", שבהכרח מתפרשים דבריו "מעכשיו", שאם לא כן הרי אפשר שמחר יעבור על תנאו ולא יתקיים האיסור, שהרי אסר רק על היום. אלא שהקשה רבינו עקיבא איגר על עיקר דברי הר"ן מהמשך הסוגיא, ויובאו דבריו בהמשך הסוגיא בהערות.

5. דקדק רבינו עקיבא איגר את לשון הגמרא "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר", ולא: קונם עיני בשינה סתם, דמשמע לעולם.

ותירץ, על פי מה שהביא מדברי הר"ן בשבועות, שהתולה מעשה או נדר בתנאי "אם" יהיה כך וכך, הרי הדין חלוק: אם אמר דרך משל: "הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז", מתפרשת כוונתו שהגט יחול **לכשתתן** לו מאתים זוז, שכך הוא פירושו הסתמי של "אם".

ורק כשאמר דרך משל: "לא אוכל ככר זו אם אוכל ככר זו", אין מתפרשים דבריו שיהיה אסור עליו הככר הראשון רק **לכשיאכל** את הככר השני [כשאר "אם" לדעת הר"ן], היות ואם כן אפשר שיתקיים התנאי ולא יתקיים מה שתלה בו, וכגון שיאכל את הככר שאסר קודם שיאכל את השניה, ולכשיאכל את הככר שתלה את תנאו בו, שוב לא יהא שום איסור בעולם, ולכן מתפרשים דבריו, שהוא בא לאסור את הככר מעכשיו.

1. יש לעיין, למה צריכה הגמרא להשיענו, שמותר לישון היום ואין חוששים שמא יישן למחר, והרי כשם שמותר לו לאדם לאסור את שינת המחר, ואין חוששים שמא יעבור על נדרו, כך אין לאסור לעבור על תנאי שיגרום איסור שינה למחר!?

וראה מה שכתב בזה ב"ברכת אברהם" [טו ב ד"ה ונראה] בשם הגר"נ פרצוביץ זצ"ל.